Regina Tomiris în lirica lui Mihai Eminescu

Zoia Elena DEJU
Prof. dr. Zenovie CÂRLUGEA

În perioada vienezã a redactãrii Panoramei deºertãciunilor (1870-1872), Eminescu dedicase nu mai puþin de 104 strofe scenarii Daciei legendare ºi eroice. Dacã avem în vedere cã întreg poemul, ce-ºi propunea sã evoce tablouri semnificative din istoria omenirii, numãra 217 strofe (1302 versuri), putem sã realizãm cã intenþia poetului era aceea de a legitima civilizaþia geto-dacã între marile civilizaþii ale omenirii.

În acest fel, afirmã G. Cãlinescu în exegeza sa Opera lui Mihai Eminescu (Ed. Minerva, Bucureºti, 1976, p. 54), .Eminescu fusese fulgerat de ideea unei epopei dacice.. Însã, aceasta dovedindu-se irealizabilã, au rãmas, totuºi, în manuscrisele poetului, diferite poeme ºi încercãri dramatice, care, toate la un loc, dimpreunã cu consideraþiile sale teoretice din unele editoriale, pot sã ne arate complexitatea ºi profunzimea gândirii poetice, conform cãreia .totul trebuie dacizat de acum înainte. (Distinguendum est).

Între aceste fragmente de epopee dacã, postumele Sarmis ºi Gemenii, dar ºi antuma Rugãciunea unui dac, constituie un grup liric aparte, în care evocarea istoricã ºi reflecþia filosoficã a imaginarului romantic eminescian capãtã un teren amplu de desfãºurare.

Mai întâi, în poemul Sarmis (1879), este evocat .craiul tânãr din Geþia cea veche., care, plimbându-se cu barca pe marea scãldatã de razele lunii, face patetice declaraþii de dragoste miresei sale TOMIRIS.

Aceeaºi TOMIRIS apare ºi în poemul mai elaborat Gemenii (1882), structurat în trei pãrþi, din care reþinem rivalitatea dintre cei doi fraþi, Sarmis ºi Brigbelu, stârnitã deopotrivã mai degrabã de aceeaºi femeie iubitã, TOMIRIS, decât de succesiunea la tron.

Astfel, Brigbelu, fiul mai mic, îºi îndepãrteazã, în condiþii obscure, fratele, preluând, la împlinirea sorocului de un an, tronul ºi, o datã cu acesta, pe prefrumoasa TOMIRIS, care manifestã faþã de rivalul iubitului ei o atracþie hipnoticã, comparabilã cu atracþia Cãtãlinei faþã de Hyperion din Luceafãrul:

. . Dar mã iubeºti Tomiris . tu mã iubeºti atât,

Precum pe al meu frate nicicând nu l-ai iubit.
- Da, simt cã în puterea ta sunt, cã tu mi-eºti domn
ªi te urmez ca umbra, dar te urmez ca-n somn.
Simt cã l-a ta privire voinþele-mi sunt sterpe,
M-atragi precum m-atrage un rece ochi de ºerpe,
Fugi, fugi în lumea largã! Mã faci sã-nnebunesc,
Cãci te urmez ºi totuºi din suflet te urãsc..

La nunta tânãrului regeBrigbelu cu preafrumoasa Tomiris sunt invitaþi .zeii vechii Dacii., care se aºazã în

ºiruri sub bolþile de piatrã, având în capul mesei pe .Zamolxe, zeul getic / Ce lesne urcã lumea cu umãru-i atletic., cu Soarele în dreapta ºi Luna în stânga:

.Din sale depãrtate pãtrunde zvon de armã
Prin el cimpoiul skytic porneºte dulcea-i larmã,
Trezind greoiul ropot de danþ, cãci la un loc
Toþi oaspeþii mai tineri loveau baltagu-n joc,
Iar tinerele fete cu ei jucând de-a valma
Se-nvârt ºi se mlãdie uºor sunând cu palma.
La mijlocul de masã pe tronu-i ºade el
Cu plete lungi ºi negre, întunecos, Brigbel.
ªi rãzimat pe spatã al zeilor fiastru
Privea-n ochii miresei al cerului albastru.
Fruntaºi ca douã basme, izvoarele uimirii-s,
În pãru-i lung de aur se învãlea Tomiris..

La nuntã participã voievozi ºi boieri din întreaga Geþie, care ascultã .poveºti din alte vremuri / De regi de-a cãror fapte te miri ºi te cutremuri.. Între cei abãtuþi asupra acestor meleaguri este amintit, într-o antedatare sui generis, Darius al lui Istaspe, care negãsindu-ºi în lume .loc sã-ncapã / În Dacia venise, cerând pãmânt ºi apã..

ªi, pe când ghiduºul (un fel de mãscãrici shakespearian) îi desfaþã pe meseni cu glumele sale, apare în fundul sãlii, sub un arc, .nebunul Sarmis., cu mâna rãzimatã pe .spada-i de monarh.. Apropiindu-se de Brigbelu, îºi trece mâna peste faþã ºi îºi aduce aminte .o veche povestire.. E, în discursul acestuia, o întreagã filozofie, cãci, recunoscând atotputernicia lui Zamolxe, apariþia fantomaticã nu face decât sã-ºi repudieze propriul sãu destin, îndeosebi coroana ºi femeia iubitã, aruncând asupra fratelui uzurpator un teribil blestem (e acel pesimism din poemul .Mureºan. ºi dorul de extincþie ºi de nirvana din .Rugãciunea unui dac.).

Blestemul fratricid îl ajunge pe tânãrul rege. Urmãrind înºelãtoarea fantomã a fratelui prin sãlile pustii, cu pumnalul, spre a-l ucide, Brigbelu loveºte, dar sfârºeºte prin a se înjunghia pe sine: .Loveºte crud o datã ºi cade mort . Brigbel..

E, în acest poem, o frustã imaginaþie istoricã (cu zei, regi ºi obiceiuri din .Geþia cea veche., cum numea Herodot þara de dincolo de Istru), dar ºi o atmosferã încãrcatã de un romantism hieratic ºi nebulos.

Ideea rivalitãþii fratricide pentru coroanã ºi femeia iubitã, care duce la crimã, este, desigur, de circulaþie universalã ºi ea se conjugã cu motivul umbrei ºi blestemului, al pasionalitãþii hipnotice, al alienãrii fantomatice, . totul fiind adus în cheia reflecþiei pesimiste asupra lumii ºi creaþiei. Nu lipseºte din rugãciunea nirvanicã a dacului nostru semnificaþia thanaticã a unui leitmotiv de pateticã expresivitate romanticã:

.Se clatin visãtorii copaci de chiparos
Cu ramurile negre uitându-se în jos,
Iar tei cu umbra latã ºi flori pîn-în pãmânt

Spre marea-ntunecatã se scuturã de vânt..
Regãsindu-se în lirica de aceastã facturã, regina TOMIRIS þine, la Eminescu, mai mult de mitul poetic decât de realitatea istoricã. Tomiris nu mai este aici regina rãzboinicã ce ºi-a rãzbunat fiul, pe Spargapeithes, cufundând capul ahemenidului Cyrus într-un vas cu vin, ea devine, sub pana lui Eminescu, mireasa blondã cu ochi albaºtri, stârnind rivalitatea fratricidã, adicã însuºi acel ideal romantic din mitul erotic, eidos exponenþial, atât de pregnant în imaginarul poetic eminescian.

http://www.dacia.org/mag-2007-44.pdf